Den var en gång

små frön på Tallheds Plantskola

Skogen alltså. Ja, så kanske kommande generationer delägare i ÄB och SIB väljer att introducera sina barn och barnbarn i sin skogs historia. Skogen & Kraften tillsammans med Jonas Svensson och Urban Mattsson från Älvdalens, Särna-Idre Besparingsskogar har gjort ett besök på platsen där historien börjar för att titta närmare på hur det fungerar på Tallheds plantskola i Orsa. Häng med!

Rätt planta på rätt ställe betyder mycket för resultatet och på Älvdalens och Särna-Idre Besparingsskogar är man mån om att följa Besparingsskogarnas policy även när det gäller vad som planteras i delägarnas skog.

– Redan 1979 när jag började arbeta på Älvdalens Besparingsskog köpte vi skogsplantorna som vi planterade på Besparingsskogarna från Tallheds Plantskola i Orsa. I dag är det Starpot odlingssystem vi använder. Den har visat sig vara bättre än föregångaren Flexipot som vi använde tidigare. Även om det har fungerat bra under åren så har man överlag blivit noggrannare med fröets härkomst och Tallheds plantor har utvecklats och bara blivit bättre. Numera köper vi även de plantor som delägarna får i form av näringsbidrag, och som delägarna planterar på sina marker, från Tallhed säger Jan Norell, näringsbidragsansvarig på ÄB och SIB.

STARPOT ODLINGSSYSTEM

En vacker höstdag, innan sommarens plantbeställningar som ska hämtas till våren 2014 stoppas i frysen, passar vi på att göra ett besök på Tallheds Plantskola. Plantskolan anlades av Orsa Besparingsskog 1958 och på den tiden skedde all odling på friland. I dag finns här 14 friland på 2,4 ha men även fem stora varmväxthus med en total yta på 6 400 m^2 samt två säsongsväxthus, en såddhall/packhall och en frys med plats att lagra 12 miljoner plantor. Under åren har det tagits en del avgörande steg i utvecklingen för att komma dit Tallheds Plantskola är i dag.

1972 togs första steget mot framtiden. Man började då att odla täckrotsplantor i tolv ouppvärmda växthus. 1986 togs nästa steg och flexipotplantor från uppvärmda växthus gjorde entré.

Den ständiga strävan att förbättra plantmaterialet ledde 2003 till valet av Starpot som odlingssystem. Starpot som har väckt stor internationell uppmärksamhet och är idag det ledande odlingssystemet i Sverige. Det är ett så kallat öppet odlingssystem där plantorna odlas i stjärnformade krukor med vertikala luftspalter. Krukorna är koniska och sitter isär så att luften kan cirkulera runt dem. Idén med konstruktionen av odlingsbehållaren är att då en rotspets träffar luft slutar den att växa och bildar en tillväxtpunkt. Nästa rotspets börjar växa och så småningom får man en torvklump genomvävd av rottrådar med aktiva spetsar och utan rotdeformationer. Starpot ger en snabb tillväxtstart och stabila plantor som i framtiden klarar snö och vind bättre.

Kvalitetskontroll av plantmaterial av Jonas Svensson och Urban Mattsson Alvdalens, Särna-Idre Besparingsskogar. Bror Nilsson, Tallheds Plantskola guidar dem runt på anläggningen.

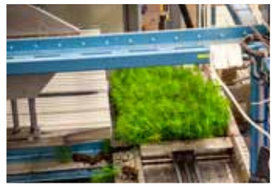

DELÄGARE

Genom att odlingssystemet är relativt glest får man även robusta skott, friska barr och allmänt vitala plantor.

VKTIGA SMÅ VITA KULOR

Bror Nilsson, som har arbetat på plantskolan sedan 1981, tar emot och guidar oss runt. Första stoppet blir såddhallen.

– Torven som vi odlar i kommer från ett företag i Finland, och är en speciell blandning av torv som är lagom grov. Eftersom det är ett öppet odlingssystem får torven inte vara för finkornig, då ramlar den ur. Torvhanteringen vi har är den modernaste som finns för närvarande. Såmaskinen vibrerar ner torven i kassetterna. Fröet sås och över kassetterna strös ett lager av små vita frigolitkulor. Frigolitkulorna kan man se på plantorna och de har visat sig vara otroligt viktiga. De skyddar fröet och grodden och ger ett jämnt groningsresultat, berättar Bror.

SÅS INNAN MIDSOMMAR

Av sådden fanns det inte så mycket att se just vid detta tillfälle. När du har denna tidning i din hand i slutet av februari, eller närmare bestämt direkt efter Vasaloppet, är 2014 års sådd i gång för fullt.

Varje växthus rymmer cirka 850 000 plantor.

– Vi är jagade av årstiden. Allt ska sås före midsommar och då hinner vi så i två omgångar i alla fem husen och en tredje omgång i tre av husen, säger Bror, medan vi förflyttar oss ut för att ta en titt på frilanden.

> – Ibland händer det saker man inte räknat med. Den 24-25 augusti för ett par år sedan hade vi -6 grader, då tog granen stryk".

Växthusen är tomma nu, på frilandet däremot trängs resultaten av sommarens hårda arbete i form av täta gröna mattor av plantor med bland annat namnen Våge, Gnarp och Sollerön.

På våren, innan den första omgången plantor får komma ut på friland och ge plats för nästa sådd, öppnar man upp växthusen för att härda plantorna. Tall är härdigare än gran och klarar en och annan frostnatt. Granen frostbevattnas vid +3 grader för att klara sig bättre.

– Värme är egentligen värre än kyla, det får inte vara mer än +26 grader i växthusen. Under groningsfasen håller vi +22 grader dygnet runt i 10-12 dygn sen sänker vi till +12 nattetid för tallen. Granen håller vi en jämn temperatur dygnet runt på och sänker då till +18 grader efter groning. Vi har larm som styrs digitalt via dator och telefon och den som har jour är snabbt på plats för att kunna vidta åtgärder om temperaturen stiger, eller sjunker. Ibland händer det saker man inte räknat med. I slutet av augusti för ett par år sedan hade vi -6 grader, då tog granen stryk, berättar Bror.

TILLVÄXTEN STOPPAS

Förstasådden av tall stoppas i tillväxt i maj. Man lurar helt enkelt plantan att det är höst. Detta görs i mörkeranläggningen, som faktiskt är världens näst största mörkeranläggning för plantor. Där gör man dagen kort och natten lång. Denna process pågår i tre veckor och får plantan att invintra. Det kan göras med de sorter som har sydligare proveniens.

– Därefter sätter vi i gång dem på friland igen. Annars blir de för höga för att kunna packas i kartong. Dessa plantor blir dubbelbarriga, som en tvåårig planta. Granen hanteras annorlunda. I juli-augusti långnattar man granen i tre veckor. Därmed bromsar man tillväxten och hjälper den med invintring och knoppsättning, berättar Bror.

TEKNISK PLANTSKOLA

Tallheds Plantskola må vara en av de mindre plantskolorna i landet men faktiskt den mest tekniskt utvecklade. Här finns även den enda maskinen i världen som kan köra både sådd och packning, vilket är oerhört platsbesparande. Vi beger oss tillbaka in i såddhallen som även fungerar som packhall.

Alla lyft sker med traktor som flyttar kassetterna från frilanden till packhallen. Kassetterna med plantor transporteras på ett rullband in i maskinen där de sedan automatiskt töms på plantor. Plantorna lyfts upp ur kassetten och skjuts in i plantkartongen. Här behövs det en person som kontrollerar att det blir rätt mängd plantor i kartongen innan den försluts. Sedan klistras en lapp på kartongen och kartongerna packas på lastpallar, plastas och körs till frysen.

> – Därefter sätter vi i gång dem på friland igen. Annars blir de för höga för att kunna packas i kartong. Dessa plantor blir dubbelbarriga, som en tvåårig planta.

– Frysen håller -4 grader och här får de stå tills de tas ut och får tina i skugga under tak 2-3 veckor före leverans. Vi levererar fryslagrade plantor från april till 1 juli. Från mitten av augusti levereras sedan plantor från friland och fram till mitten av oktober ungefär. Våra kunder finns i Hälsingland och över hela Dalarna, säger Bror.

DELÄGARE

Tallheds Plantskola

Produktion ca 11 miljoner plantor

Trädslagsfördelning:
75 % tall
20 % gran
4 % contorta
1 % övriga trädslag (sibirisk lärk)

Anläggning:

5 varmväxthus	16 x 100 m (6 400 m2)
2 säsongsväxthus	10 x 100 m
12 friland	20 x 100 m (2,4 ha)

Såddhall/packhall
Frys med kapacitet att lagra 12 miljoner plantor

Skogsägarskolan
LÄR DIG MER OM PLANTERING

7 tips för en lyckad plantering

Fyll korgen, greppa röret och sätt igång! Eller..? Plantera skog är visserligen enkelt och något som de allra flesta kan göra. Trots detta finns det några saker att tänka på som gör glädjen så mycket större både när du planterar men kanske främst när det är dags att inventera planteringen och se hur plantorna har klarat sig.

1. Först & främst
När du har hämtat ut dina plantor, plantera dem så snart som möjligt. Står de i kartongen för länge är risken att de hinner torka om det är varmt eller mögla om det är för fuktigt. Inget bra utgångsläge för din blivande skog.

2. Placeringen
Här ger du plantan störst chans att överleva och få störst tillväxt. Planteringspunkten bör inte ligga i gropar eller i fåror utan i nivå med eller något högre än omkringliggande mark. Ren mineraljord skall täcka marken runt plantan och att det är minst 10 cm till humuskant.

3. Djupet
Se till att torvklumpen kommer helt ned i jorden. Man säkerställer på det viset bra vattentillgång och näringstillförsel till plantan.

4. Tilltrampet
Plantan skall sitta fast. Följer plantan med upp när du rycker i ett barr har du inte trampat till tillräckligt.

5. Avståndet
Eftersträva en bra planteringspunkt hellre än ett strikt avstånd mellan plantorna.

6. Kom ihåg!
Att titta till dina plantor då och då. Mer om det på nästa sida.

7. Sist men inte minst - ha kul!
Och glöm inte matsäck, solkydd, regnjacka och vattenflaska.

Skogsägarskolan

LÄR DIG MER OM PLANTERING

Redan när man planerar en avverkning bör man fundera över hur den nya skogen skall föryngras. Plantering är det vanligaste sättet att återbeskoga. Metoden passar för de flesta marker och trädslag.

PLANTTYP

Valet av planttyp styrs dels av markens förutsättningar men även av vilken teknik som tillämpas vid planteringen.

- **Barrotsplantor** har rötterna bara och finns i olika storlekar och åldrar. Stora barrotsplantor klarar konkurrensen från annan vegetation bäst och rekommenderas ofta på bördiga marker eller vid hjälpplantering.

- **Täckrotsplantor** har rötterna i en torvklump eller liknande och finns även i olika åldrar och storlekar. Täckrotsplantor kräver i praktiken alltid markberedning och lämpar sig bäst på svaga till medelgoda marker där de inte utsätts för alltför stor konkurrens från vegetation. Vid plantering med täckrotsplantor används vanligen planteringsrör.

SKADOR PÅ PLANTOR

– De vanligaste orsakerna till skador på plantor i Älvdalen och Särna-Idre är torka och svampangrepp. Tjädern och vissa år sorken kan också skada eller döda plantor, säger Jonas Svensson, Produktionsledare Skogsvård på Besparingsskogarna.

TIDPUNKT

Normalt ska planteringen göras så fort som möjligt efter avverkning och markberedning för att undvika konkurrens från vegetation. ”Hyggesvila”, dvs att vänta med plantering och markberedning några år, kan dock vara bra om problemet med snytbagge är stort. Generellt sett är vårplantering den bästa tidpunkten, men höstplantering kan vara att föredra vid t ex risk för försommartorka.

VÅRDA PLANTORNA

Riktig skötsel och förvaring av plantorna även efter leveransen är viktigt. Ju snabbare plantan kommer i jorden desto bättre. Tänk på att försöka hämta lagom mängd från anvisade plantutlämningsställen. Om plantorna måste lagras är det viktigt att de placeras i skugga och hålls fuktiga.

RÄTT PLANTERINGSPUNKT

Planteringen sker vanligen med planteringsrör. Rätt planteringspunkt är viktigt för bästa överlevnad. Instruktion och råd finns att få hos Skogsstyrelsen och Besparingsskogen.

VIKTIGT ATT FÖLJA UPP RESULTATET

– Det är väldigt viktigt med noggrann uppföljning av planteringen. Varje planterat hygge kontrolleras. Om det är för luckigt med stora avgångar, görs en kompletterande plantering. Rådet till alla skogsägare som planterar själva är att lägga tid på att gå ut och kontrollera hur planteringen ser ut. Det är bra att gå ut redan första sommaren efter plantering och göra en första besiktning. Sen kan det upprepas året därpå om behov finns, säger Jonas Svensson på Besparingsskogarna.
Lägg provytorna på olika ställen på hygget. Radien på provytan ska vara 5,64m. Det får du genom att binda ett 5,64m långt snöre på en käpp som placeras i mitten av provytan. Hela ytan av cirkeln blir då 100 m2, dvs en hundradels hektar.

Skador på plantor

Svamp
(Tallskytte)

Foto: Elna Stenström, SLU

Svamp
(Gremmeniella)

Foto: Elna Stenström, SLU

Tjäder

Foto: Claes Hellqvist, SLU

Sork

Foto: Claes Hellqvist, SLU

Torka

Foto: Claes Hellqvist, SLU

SÅ HÄR KONTROLLERAR DU DINA PLANTOR

Räkna antalet plantor. Multiplicera med 100 och du får antalet plantor per hektar. Godkänt antal plantor bör ligga ungefär mellan 1800 och 2000 på medelgoda marker, dvs mellan 18 och 20 i medeltal per provyta.

För mer information, kontakta närmaste Skogsstyrelsekontor eller se hemsidan:
http://www.skogsstyrelsen.se/Aga-och-bruka/Skogsbruk
/Skota-skog-/Foryngring-/Plantering-/

FOTO: Tobbe Nilsson.

Gör Din anmälan/beställning senast 28 februari 2014!

NU ÄR DET DAGS ATT BESTÄLLA MARKBEREDNING OCH GÖRA FÖRBESTÄLLNING AV SKOGSPLANTOR!

När Jan Norell fått Din beställning av markberedning vill han även ha underlag för den kommande planteringen året därpå. Jan Norell förmedlar din plantbeställning till Tallheds Plantskola så de har ditt underlag. Det är du som skogsägare som sedan själv ringer till Tallhed för att bekräfta och beställa fram plantorna.

SKA DU MARKBEREDA 2014 OCH PLANTERA 2015?

Beställning av markberedning och plantor skickas till:

Jan Norell
Älvdalens Besparingsskog
Box 65 796 22 Älvdalen

Tfn: 0251-59 74 73
E-post: jan.norell@besparingsskogen.se

DAGS ATT PLANTERA 2014?

Senast två veckor innan du skall plantera måste du bekräfta din plantbeställning till Tallheds Plantskola. Du ringer och talar om vem du är, vilken fastighet, beställd plantsort, när du vill ha plantorna. Ditt underlag finns hos plantskolan.

Tfn: 0250-55 26 11
E-post: bror.nilsson@orsaskog.se

Behöver du hjälp att fylla i blanketten?
Kontakta Tallheds Plantskola
Bror Nilsson
Tfn: 0250-55 26 11
E-post: bror.nilsson@orsaskog.se

TILL JAN NORELL ÄLVDALENS OCH SÄRNA- IDRE BESPARINGSSKOGAR
ANMÄLAN MARKBEREDNING OCH FÖRBESTÄLLNING AV SKOGSPLANTOR

Bifoga papperskopia över avverkningstrakt vid anmälan av markberedning!

Namn:

Adress:

Postnr: Ort:

Telefon: Mobil:

E-post:

Övriga anteckningar:

Namnteckning:

Tall: st

Gran: st

Contorta: st

Lärk: st

Frö: kg

Fastighetsbeteckning: Areal:

Höjdläge *(hyggets höjd över havet i meter)*:

Belägenhet:

Avverkningsår:

Önskat planteringsår:

Önskas hyggesrensning?

Hjälpplantering?

Tips till dig som har eller ska plantera - tänk på att följa upp planteringen!

Kontrollera dina planteringar, helst redan samma år som du planterat, eller året efter. Det finns många hot för en planta: torka, sjukdom, snytbaggar, sork- och älg är några exempel. Fattas det plantor kan du behöva hjälpplantera.

Tror du att du behöver hjälpplantera?

Kontakta Skogsstyrelsen så gör de en bedömning om det finns behov att hjälpplantera. Besparingsskogen bekostar plantor för hjälpplantering när Skoggstyrelsen bedömt att kravet för täthet inte är uppfyllt.

Skogsstyrelsen, Ulf Tegnér: 0251-59 73 84

2 VANLIGA FRÅGOR

Varför ska jag beställa plantor i samband med markberedning?

– Att du gör din plantbeställning redan i samband med markberedning möjliggör för plantskolan att så in rätt frö till rätt plats (proveniens) i god tid. Med andra ord - att kunna leverera exakt den sortens planta du behöver till bästa kvalité och i rätt tid. Plantor som ska planteras år 3 (räknat från avverkningsåret) sås redan på våren år 2 (samma år som markberedningen utförs). Plantorna växer sedan fram till hösten då de fryses in i färdigpackade beställningar.

När får jag mina plantor?

– När det är dags att plantera kontaktar du Tallheds Plantskola för att bekräfta din beställning och meddela när du tänker plantera. Detta görs senast två veckor innan du önskar hämta dina plantor. Under förutsättning att du gjort din plantbeställning i rätt tid får du plantorna levererade för avhämtning på din Besparingsskog. *Se info nedan!*

FRÅN AVVERKNING TILL FÖRYNGRING - SÅ HÄR GÅR DET TILL

Tips! När du gjort din beställning - klipp ur och spara som kom-ihåg.

Den grå rutan i schemat visar vad markägaren bör göra år 1 till 3.

FÖRKLARING TILL SCHEMAT

Exempel: När du har slutavverkat år 1 bör du markbereda år 2 och plantera år 3.
Beställning av markberedning och plantering kan göras redan år 1, dock senast 28 februari år 2!

VEM GÖR VAD?
- Markägaren
- Besparingsskogen
- Tallheds Plantskola
- Skogsstyrelsen
- Entreprenör

ÅR 1 AVVERKNINGSÅR

Efter slutavverkning anmäler markägaren markberedning + beställning av plantor till Besparingsskogen (senast 28/2 året efter avverkning).

Besparingsskogen förmedlar plantbeställning till Tallheds Plantskola.

Tallheds Plantskola sammanställer beställning.

ÅR 2 MARKBEREDNING

Markberedning utförs åt markägaren genom Besparingsskogen.

Tallheds Plantskola sår frö enligt din beställning. De färdigvuxna plantorna packas och fryses under hösten.

ÅR 3 FÖRBEREDELSER PLANTERING

Markägaren kontaktar Tallheds Plantskola för att meddela när beställda plantor ska hämtas på ÄB eller SIB. Obs! senast två veckor innan plantering.

Plantorna och eventuell förbokad utrustning för plantering finns att hämta på Besparingsskogarnas utlämningsplats enligt överenskommelse.

ÅR 3 PLANTERING OCH UTBETALNING AV BIDRAG

Som markägare har du två val:
Plantera själv / Anlita entreprenör

Väljer du att plantera själv kontaktar du Skogsstyrelsen när planteringen är utförd och klar.

Skogsstyrelsen avsynar arbetet och fakturerar sedan Besparingsskogen. *Fungerar som kontrollorganisation åt Besparingsskogen.*

Besparingsskogen bekostar arbete som är godkänt av Skogsstyrelsen och betalar efter godkännande ut bidrag till markägaren.

Anlitar du entreprenör utför denne arbetet och fakturerar Besparingsskogen; som tar kontakt med Skogsstyrelsen för avsyning innan utbetalning till entreprenör.

OBS! Var uppmärksam på att olika bidragsregler gäller för Älvdalen, Särna och Idre.

Viktigt!

KOM IHÅG ATT BEKRÄFTA DIN PLANTBESTÄLLNING!

Meddela Tallheds Plantskola,
senast två veckor innan, vilket datum du önskar hämta ut dina beställda plantor.
Tfn: 0250-55 26 11

BEHÖVER DU LÅNA UTRUSTNING?

Planteringsrör och plantkorg bokas I god tid.
ÄB: Tfn: 0251-59 74 81
SIB: Tfn: 0253-100 07

UTLÄMNING AV PLANTOR OCH UTRUSTNING SKER UNDER MAJ-JUNI TISDAGAR OCH FREDAGAR KL 14.00-17.00

Älvdalens Besparingsskogs garage i norra delen av kyrkbyn.
Kontaktperson: Urban Mattsson ***Tfn: 0251-59 74 81***

Särna-Idre Besparingsskogs kallförråd
Tfn: 0253-100 07